

КОМУНІКАТИВНА ІНТЕНЦІЯ У КОНТЕКСТІ СТРАТЕГІЙ МОВЛЕННЕВОГО СПІЛКУВАННЯ (на матеріалі прозових творів Сидора Воробкевича)

Комунікативну інтенцію як одну з лінгвістичних категорій реалізують синтаксичні конструкції-висловлення. На прагматичному рівні така експлікація відбувається за допомогою стратегій і тактик, репрезентованих у текстовій комунікації, зокрема в діалогічному дискурсі. У статті на матеріалі прозових творів Сидора Воробкевича здійснено спробу аналізу кооперативних та конфронтаційних стратегій з урахуванням інтенційної програми мовця, зосереджено увагу на смислових параметрах спонукальних, інформативних, емоційно-оцінних та інтерактивних інтенцій, у межах яких розгортаються стратегічні лінії-тактики (вмовляння, втішання, погрози, звинувачення, застереження, похвали, вітання та ін.).

Ключові слова: комунікативна інтенція, мовець, діалог, адресантно-адресатний континуум, комунікативна стратегія, комунікативна тактика, синтаксис.

Светлана Шабат-Савка

Коммуникативная интенция в контексте стратегий речевого общения (на материале прозаических произведений Сидора Воробкевича)

Коммуникативную интенцию как одну из лингвистических категорий реализуют синтаксические конструкции-высказывания. На прагматическом уровне такая экспликация происходит с помощью стратегий и тактик, репрезентированных в текстовой коммуникации, в частности в диалогическом дискурсе. В статье на материале прозаических произведений Сидора Воробкевича осуществлено попытку анализа кооперативных и конфронтационных стратегий с учетом интенциональной программы говорящего, сосредоточено внимание на смысловых параметрах побудительных, информативных, эмоционально-оценочных и интерактивных интенций, в пределах которых разворачиваются стратегические линии-тактики (ублаговаривания, утешения, угрозы, обвинения, предостережения, похвалы, приветствия и др.).

Ключевые слова: коммуникативная интенция, говорящий, диалог, адресантно-адресатный континуум, коммуникативная стратегия, коммуникативная тактика, синтаксис.

Svitlana Shabat-Savka

Communicative Intention in the context of Speech Communication Strategies (based on Sydir Vorobkevych's Prose Works)

Communicative intention as one of the linguistic categories is realized through in the syntactic constructions-utterances. On the pragmatic level such an explication is carried out via strategies and tactics represented in the text communication, namely in dialogue discourse. The article attempts to give the analysis of the cooperative and confrontation strategies taking into consideration the intention programme of the speaker, this is made on the basis of the prose works of Sydir Vorobkevych, the attention is focused on the meaning parameters of imperative, informative, emotional-evaluating and interactive intentions, within which there develop strategic lines-tactics (persuasion, consolation, threatening, accusation, warning, praise, greeting etc).

Key words: communicative intention, speaker, dialogue, adressant-addressee continuum, communicative strategies, communicative tactic, syntax.

Упродовж останніх десятиліть у лінгвістиці особливо виразно окреслився комунікативно-прагматичний напрям, орієнтований на вивчення синтаксичних одиниць у контексті їх релевантного використання мовцями як засобів спланованого впливу на співрозмовника, мовленнєвої взаємодії та оптимального вирішення інтенційної програми суб'єкта комунікації. Такий підхід не тільки розширює горизонти лінгвістичних досліджень, а й дає змогу по-новому висвітлювати традиційні граматичні проблеми. Приміром, категорія комунікативної інтенції, яка входить у дослідницьке поле практично всіх сучасних мовознавчих теорій, теорії мовленнєвих актів, теорії мовленнєвої діяльності, теорії мовленнєвого впливу та ін., есплікується тільки через синтаксичну систему, в різнорівневих одиницях – висловленнях, нечленованих комунікатах, текстових реалізаціях, на прагматичному рівні – в стратегічно обміркованих тактичних прийомах, комунікативних ходах. Однак, як справедливо зауважує О. Іссерс, саме тактики справляють враження насправді доступних для вивчення мовних одиниць [6, с. 111], оскільки реалізуються „на поверхні” у синтаксичних висловленнях, стратегії ж відображають глибинний ментальний стан суб'єкта комунікації. **Комунікативна інтенція** інтегрує воедино психоментальний простір мовної особистості (стратегії) і синтаксичні ресурси (тактики), репрезентуючи цілісний процес мовленнєвого спілкування – адресантно-адресатний континуум взаємодії комунікантів.

У сучасних лінгвістичних дослідженнях існує термінологічна неузгодженість поняття „інтенція”, проте не викликає ніякого сумніву, що воно виражає комунікативний намір, має когнітивне

підґрунтя, відображає цільові настанови мовців. Вступаючи в інтеракцію, адресант вибудовує чітку програму, стратегію, спрямовану на досягнення поставленої мети, втілення інтенцій. Власне, предметом нашого аналізу обрано комунікативні стратегії, які реалізують інтенційну програму мовця в синтаксично організованих висловленнях-тактиках. Не претендуючи на вичерпність викладу проблеми, спробуємо визначити особливості смислового вираження кооперативних та конфронтаційних стратегій мовленнєвого спілкування у прозових творах Сидора Воробкевича, письменника, котрий досить майстерно і правдиво відобразив все багатство та динаміку мовної стихії буковинців кінця XIX століття, письменника, життєвим і творчим кредо якого слугували слова: „Не даремно я та не без цілі жив на цім світі”. Як зазначає П. Никоненко, автор праці про С. Воробкевича, у наведеному висловленні сконцентровано глибокий та посутній зміст: бути корисним рідному народові, робити все можливе задля його добробуту, дбати про збереження і примноження духовних скарбів своєї прабатьківської землі – Буковини, всієї України [7, с. 11].

Інтенція мовця виступає важливою ланкою процесу спілкування, „предтечею” будь-якого комунікативного акту. В адресантно-адресатному континуумі, де перетинаються різні інтенційні горизонти комунікантів, вона співвідноситься з мотиваційно-потребовою сферою, з „типовими мотивами поведінки людини: вберегтися від поганого, зберегти щось добре, добитися кращого” [6, с. 103]. Здійснюючи мовленнєві акти, адресант вкладає в них особливий смисл (інтенцію), прагне досягти взаєморозуміння, налагодити контакт чи розірвати його, регулює діяльність співрозмовника, займає певну позицію щодо нього. Стратегічна мета, на думку Н. Формановської, може бути спрямована на завоювання авторитету чи бажання сподобатися, на передавання партнеру нових знань, на зміну його світогляду, на створення гарного настрою, на залякування партнера, позбавлення його волі і здатності протистояти, на виведення з психологічної рівноваги, застереження, підбурювання та ін. [11, с. 58]. Якщо адресат не розуміє чи неправильно інтепретує комунікативні наміри мовця, то таку комунікацію можна назвати неуспішною. На результативний плин інтеракції впливає вдале використання мовленнєвих тактик, дотримання загальноприйнятих принципів кооперації та ввічливості.

Термін „стратегія” запозичений із професійного мовлення військових, пов’язаний із мистецтвом керувати, а тому орієнтує „всі мовленнєві дії на перемогу” [12, с. 148]. Поняття стратегії було предметом багатьох наукових студій, проте і досі вчені по-різному визначають його обсяг та межі. Так, комунікативну стратегію (КС) витлумачують як властивість когнітивних планів, під якими розуміють спільну організацію декількох послідовних дій, включаючи мету і цілі взаємодії (Т. ван Дейк); сукупність мовленнєвих дій, добір і застосування мовних засобів, спрямованих на розв’язання загального комунікативного завдання мовця (Н. Формановська); оптимальну реалізацію інтенцій мовця для досягнення конкретної мети спілкування (Ф. Бацевич); специфічні способи мовленнєвої поведінки, що здійснюються під контролем „глобального наміру”, певного роду насилиство над адресатом, спрямоване на зміну його моделі, на трансформацію концептуальної свідомості (О. Іссерс); ефективні шляхи досягнення комунікативних цілей (Г. Почепцов); вектор руху спілкування від задуму до завершення; загальний план, що виражається у виборі системи продуманих мовцем / тим, хто пише, поетапних мовленнєвих дій (О. Сковородніков, В. Шляхов); складник евристичної інтенційної програми планування дискурсу, його проведення й керування ним із метою досягнення кооперативного результату, ефективності інформаційного обміну та комунікативного впливу (О. Селіванова) тощо. Спільним для наведених визначень можна вважати розуміння стратегії як спланованої мовленнєвої діяльності, прогнозованої в певній ситуації мовлення, проєктованої на корекцію моделі світу адресата, вплив на його „інтелектуальну, вольову та емоційну сферу” (О. Іссерс), загалом успішне втілення інтенцій. Власне тому нам імпонують погляди І. Борисової, яка вважає, що комунікативна стратегія – результат організації мовленнєвої поведінки мовця відповідно до *цільової настанови та інтенції* [2, с. 22]. Зазначимо, що інтенція і стратегія у багатьох своїх формулюваннях збігаються, втім треба відзначити „вершинність” інтенції у стосунку до мовленнєвих стратегій і тактик. На наше переконання, комунікативна інтенція детермінує стратегічно-тактичний комплекс мовної особистості, синтаксично організовує процес спілкування.

Немає єдиного погляду серед лінгвістів і в питаннях типології комунікативних стратегій. Зважаючи на тип дискурсу, сферу функціонування, поліфункційність комунікації, стосунки між спілкувальниками дослідники виділяють: когнітивні, мовленнєві, семантичні, синтаксичні, схематичні, текстові КС (Т. ван Дейк); основні (когнітивні або семантичні) та допоміжні (діалогові, прагматичні й риторичні) КС (О. Іссерс); свідомі (інтенційні) та несвідомі (неінтенційні) КС (В. Карасик, І. Борисова). Найбільш релевантним у контексті прози С. Воробкевича видається поділ стра-

тегій на *кооперативні* та *конфронтаційні* (Н. Формановська, О. Фадєєва), що розгортаються мовцями-персонажами внаслідок експлікації інформативних, спонукальних, емоційно-оцінних та інтерактивних інтенцій.

Кооперативні стратегії вирізняються толерантністю, люб'язністю, догідливістю, репрезентують зону згоди та порозуміння, передбачають схильність до встановлення гарних міжособистісних стосунків, співробітництва з адресатом, відповідають принципам кооперації Г. Грайса (максимам повноти та якості інформації, її релевантності), постулатам ввічливості Дж. Ліча (максимам тактовності, великодушності, схвалення, скромності, симпатії), як-от: – *Прошу, не відкажіть мені і заспівайте якусь пісеньку. – Просьбі з таких солоденьких усточок годі відказати* (3, с. 336). – *Як вам за границею поводитися? – спитала зацікавлена пані Пульхерія. – Люба кумноточко, так нам поводитися, як у бога за дверима!* (3, с. 343). Стратегію співробітництва обслуговують мовленнєві дії, що підпорядковані тактикам ведення унісонної розмови. До них належать слова схвалення, сигнали уважного і зацікавленого співрозмовника, добровільне повідомлення співрозмовнику певної інформації. Напр.: – *Не знаєш ти, хлопчику, де той театр? – спитав я його. – Отуди йдіть, паночку, – відповів він мені, – де так дуже горобці цвіркають; у тій stodолі гратимуть нині кумедію. – Спасибі, хлопче, ти мене з пустині Сахари направив на зелену оазу, – так подякував я йому* (3, с. 241). І навпаки – претензійний характер розмови, критичні зауваги, постійні звинувачення, демонстрація вищості у знаннях, у соціальній позиції, незгода з висновками і думками партнера, нав'язування своєї думки виступають характерними ознаками **конфронтаційної**, „персуасивної стратегії” [12, с. 149]. Порівн.: – *Тату, мамо, хоть мене убийте, а хоть тут зараз на голові дуба ставайте, а хоть рачки лизьте, то я за того дурелейсу не підю; йому фасолі вибирати, а не женитися!* (3, с. 290).

Інформативні інтенції, репрезентовані реченнями розповідної та питальної модальності, формують дві стратегічні лінії: стратегії передавання інформації та стратегії отримання інформації. З одного боку, мовець впливає на інтелектуальний світ співрозмовника, збагачуючи його тезаурус новими відомостями, як-от: – *Не сьогодні се діялось, – так розказував мені Сергій Остапкевич, – був я вже з десять літ жонатий, придбав я уже собі діток – повен куток, бо як не росте ні одна дитина, то на старість нудна година* (3, с. 185). З іншого, експлікуючи інтенції запиту, адресант прагне отримати важливу для нього інформацію, розширити свій діапазон знань, напр.: – *Здоров був, вівчарику! Котрим плаєм зійдемо в Катунське? – Проминули вже, братики, там попри ті три берези було направо звернути* (3, с. 215). Природною ознакою діалогічного мовлення є зміна мовленнєвих тактик, що підкреслює гнучкість стратегії, швидке реагування мовця на зміни в поведінці адресата. Почасти – у процесі розгортання інтенції запиту мовець, замість відповіді, отримує уточнювальне запитання з боку адресата, зумовлене недотриманням максими релевантності та повноти інформації, що прозвучала у питальному висловленні (необізнаність з екстралінгвальними чинниками комунікативної ситуації, з незнанням мовця (Петра) окремих моментів з життя його співрозмовника). Це призводить до зміни вектора мовленнєвої стратегії, до утворення комунікативного шуму, перешкод, як-от: – *А не жалко тобі, сивобородий Ісмаїле, покидати своєї сторони? – спитав Петро. – А хіба ж ви знаєте, котра моя сторона? – Та вже ж не інша як Туреччина, – сказав Петро. – Здається, ми вже стали щирими приятелями, а ви й досі ще не знаєте, хто я і звідки. (...) Я родом із зеленої України, такий же українець, як би й ти, Петре* (3, с. 182).

Інтенції спонукання передають волевиявлення суб'єкта комунікації: це може бути спонука до негайного виконання наказу, настійлива вимога, заборона, напр.: – *Спам'ятайтеся, схаменіться! Чи ви сліпі, чи глухі? Ворог за плечима* (3, с. 211); застереження, порада, присяга: – *Дивись, щоб коло великодня був ти готов!..* (3, с. 345). – *Флоріка, вір мені, що кожде моє слово щира правда* (3, с. 354); прохання, вмовляння, як-от: – *Панно Флоріко, прошу-благаю вас також пісеньку заспівати, звуком вашого голосочка потішити моє безрадне серце! – молив, глибоко зітхнувши, панич Леонід* (3, с. 336). Як бачимо, інтенції спонукання репрезентують комунікативні ситуації різного ступеня інтенсивності: від емоційно врівноваженого, некатегоричного до категоричного, експресивно насаженого.

Якщо інтенцію **прохання** можна передати одним висловленням, одним комунікативним ходом: – *Знаєш що, Сафтино, подружжися!* (3, с. 261), то умовою вибору стратегії **вмовляння** виступає переконання мовця у тому, що партнер не погодиться виконати прохання з першого разу і для цього стануть необхідними якісь аргументи, різні маніпулятивні ходи. Напр.: – *Олімпій, про милість божу вернися, не задавай більше жалю, більше пекучого горя мому роздертому серцю... Прошу,*

розгостися! – молила у дверях стоячого Олімпія пані Пульхерія. – От така мова мені до вподоби, а до сліз я не привик!... – Розгостися! – Зараз, любя кумнатко! (3, с. 318). Остання репліка згоди свідчить про те, що вибрана стратегічна лінія поведінки адресанта була ефективною. Іншу, протилежну до попередньої, комунікативну ситуацію (оповідання „Панич Леонід”) відображає розмова матері з сином щодо його одруження. Вдаючись до різних маніпуляцій, мати звертається до синових емоцій та почуттів, намагається викликати у нього жалість, апелює до попереднього досвіду (згадка про батька), проте син залишається непохитним. Конфліктна ситуація створюється особливим синтаксисом: використанням імперативно-спонукальних, незакінчених та оцінних висловлень з боку матері і заперечних, інфінітивних, компаративних конструкцій, які підкреслюють категоричну позицію сина. Порівн.: – Оженися з панною Клавдією! – Лучше тут зараз загинути, ніж... – Сину, не тручай від себе свого щастя! Панна Клавдія тобі під пару... – Про ню я і чути не хочу! Вона від мене не лиш в літах старша, але вже більше женихів мала, ніж на моїх обох руках пальців. – Ти мене твоєю впертістю небавом у могилу заженеш, мою безрадну старість непокорю зневажаєш... – Мамо, пусте тобі в голову прийшло! Із сеї муки колача не буде... (3, с. 316-317).

Спонукальна інтенція **втішання** полягає в поясненні співрозмовнику, що не все так погано; у тому, що сталося, є певні переваги. Психологічна підтримка вимагає від мовця делікатності, терпимості, особливої розважливої тональності у розмові. – Ірено, Ірено, так мені щось тяжко на серденьку, і сказати не можу. – Не плач, зозуленько, плачем лиха не виплечеш, – потішала стару Ірена (3, с. 230). Тактики втішання виформовують окремий мовленнєвий жанр співчуття, оскільки використовуються здебільшого для того, щоб когось заспокоїти, позбутися суму, неспокою, хвилювання. Якщо розглядати інтенцію втішання у контексті діалогічного дискурсу, то, власне, висловлення, що передають втішання, виступають як репліка-реакція на репліку-стимул суб'єкта комунікації, порівн.: – Сину мій добрий, порадонько моя незабута, у молодому віку зі світа минувся... Щоб твої потомки камінням поставили, клятий Радо! – Цить, нене, цить, мила, – потішала стару сердешна Ірена, Маркова жінка. – Сталося їй не вернеться... Іво у бога... (3, с. 219). 3-поміж синтаксичних засобів реалізації цієї інтенції вирізняються узагальнено-особові речення на зразок – Кинь лихом об землю та смійся з віщування твого серця! Веселому легко й лихо перебути (3, с. 183); заперечні імперативи, як-от: – Не журись, матінко, – сказав вкінці, – зараз всего-всього пристаю! (3, с. 319).

Інтенція **застереження** реалізується в ситуації, коли основний суб'єкт комунікації, маючи особливий статус (хтось із батьків, старші за віком люди, друзі, дорослі), хоче когось „вберегти, попередити, переконати у неправильності дій”, прагне „відвернути небажані наслідки, щось уточнити, порадити, дійти до спільної думки” [5, с. 99], акцентує на важливості повідомлюваного (згадане застереження треба взяти до уваги), напр.: – Леоніде, бережись таких перецвілих русалок... непростимим гріхом такою огидою чесну душу занапастити!.. (3, с. 323). – Гляди, Амбросію, аби все було, як слід (3, с. 187).

Емоційно-оцінні інтенції характеризують діалогічний дискурс, який репрезентує, з одного боку, емоційно врівноважене мовлення з позитивними емоціями: радості, здивування, задоволення, порівн.: – Чуєш, Леоніде! Тішся, дитино! – викрикнула радісно пані Пульхерія. – Голубку мій дорогий, скажи мені, де той чудовий ангел проживає, як зветься він? (3, с. 323), а з іншого, негативне, конфліктне спілкування з виразною семантикою обурення, докору, напр.: – Тьфу, пек! – викрикнув Олімпій. – А де ж вона Леонідові під пару? Я вже в літах, але до неї ніхто і ланцями мене не прикував би. То перестарілий цвіт! (3, с. 322), погрози: – Вижену я тобі ту замороку і всі хитрощі з голови! – рік гнівний старий Лазаренко. – Знай, вражий сину, що миші з котом не гратися! (3, с. 288). Серед синтаксичних засобів експлікації таких інтенцій виділяємо окличні речення, невласне-питальні та спонукальні висловлення, вигуківі нечленовані комуніканти, контактні стереотипні формули.

Відсутність взаєморозуміння між спілкувальниками призводить до неуспішного, конфліктного перебігу процесу комунікації. Демонстративне введення нової теми, ігнорування того, про що говорить співрозмовник, розцінюється як спроба спровокувати конфлікт, сварку, розірвання стосунків, як-от: – Митрику, чого ж бо ти від мене відсуваєшся та чому до мене любим словечком не відозвешся? – молила солодким щибетом Ірина. – Та ж твій тато моєму говорили, що тобі лиш я на думці, що ми... – А чи у вас всі кури несуться? – перебив Митро любовні речі Ірини (3, с. 290).

У смисловому просторі емоційно-оцінних інтенцій перебуває стратегія **дискредитації**, мета якої – применшити чийсь авторитет, підірвати довіру, зневажити чи образити людину. Напр.: – Ти таким уродився та таким і згинеш, – гукнув я до него. – Хто ж видів у кастровім капелюсі з мазни-

цею по місті ходити? А диви, яка ряса заляпана дьогтем, мов жидівський кафтан. Я стою з Хабайлом серед ринку, а він іде проти нас з мазницею! – Та я не знав, що Хома тут, – промовив застрашений Амбросій (3, с. 189). До тактичних прийомів належать висловлення звинувачення, образи, знущання, глузування тощо. Напр.: – Слухай, хлопче! Бігме, що я не надіявся діждати від тебе такої невдячності... Я тобі лиш добра бажаю! – Хто, я невдячний? – Ти, ти! (3, с. 329).

Інтерактивні інтенції знаходять реалізацію у прогнозованих, значною мірою стереотипних стратегіях і тактиках, володіння якими входить у **прагматичну компетенцію мовця**. Як підкреслює Н. Формановська: чим більше мовець компетентний у мові і мовленні, у використанні постулатів і правил спілкування, тим більш різноманітні і гнучкі його стратегії і тактики, тим успішніше він досягає своєї мети [11, с. 58]. Загальний стратегічний план втілюється, на думку дослідниці, у мовленнєвих жанрах: співчуття, втішання, тост, знайомство [11, с. 59]. Цілком логічно К. Седов пов'язує комунікативну стратегію із соціально-культурним стереотипом мовленнєвої поведінки носіїв мови в межах певного мовленнєвого жанру [8, с. 12]. Кожна з виділених тактик може бути кваліфікована як самостійний одноактовий жанр (образ, погроза, обурення, докір, звинувачення) [8, с. 60], а отже – тактика ототожнюється з **мовленнєвим жанром** і покликана забезпечити його розвиток, здійснення вибраної комунікативної стратегії [10, с. 61].

У типових мовленнєвих ситуаціях мовці використовують конвенційні висловлення-фрейми, сценарії, за якими відбуваються якісь важливі в житті людини дії (до прикладу, заручини, оглядини, сватання). Напр.: – А що, кажу, пане Хомо, м'ясниці надходять, я маю брата, а у вас є дочка Пелагія. – Мої двері отворені кожному чесному чоловікові, – сказав Хома, – прийдіть, обізріться, та як буде нам і вам до вподоби, то най бог благословить (3, с. 186). Зрозуміло, що важливою умовою успішної, ефективної комунікації виступає етикет, принципи ввічливості, люб'язного ставлення до свого співрозмовника. Етикетно-контактні інтенції реалізуються зазвичай в експресивах, у висловленнях-тактиках **вітання**: – Дай вам божє здоровлячко, дорога пані Маріоро! – відповів з молодецькою веселістю пан Олімпій. – Чи здорові, чи веселі, чи раді гостям? – За все славити господа! Я здорова і лиха година нас обминає! (3, с. 332); **вдячності**: – Пристарав я, вуяшк, для ваших коней сіна і вівса! – Спасибіг, хлопче! Колись, може, і тобі віддячуся! (3, с. 321); **запрошення**, напр.: – З гостем і бог приходить до хати, мої милі готеньки! Сідайте, мої гості, щоб усе добре сідало! (3, с. 190); **знайомства**: – Маю честь шановним паням представити мого свояка панича Леоніда Н.! – Сердечно вас витаємо! Просимо сідати, щоб рої сідали! (3, с. 332).

Інтенція **вибачення** втілюється в тактиках *вибач, прости, вибачте*, що відображають особливу тональність спілкування. Напр.: – Вибачайте! Я забувався (3, с. 242). Перлокутивний ефект таких висловлень полягає у тому, щоб адресат зрозумів, сприйняв інтенцію, виявив поблажливість і пробачив, простив якусь провину. Подекуди висловлення на зразок *Пробачте, Простіть* виконують функцію привернення уваги, апеляції до адресата. Напр.: – Простіть, панно Флоріко, – сказав тихим голосом, – коли вас питаю: не скучно вам тут на хуторі так самотньо проживати? – Ні! (3, с. 334).

Адресантно-адресатний континуум передає різні лінії поведінки спілкувальників: симпатію, любов або байдужість, ненависть і т.п. Важливе місце у художньому дискурсі С. Воробкевича займають **компліментарні висловлення-тактики** (комплімент, похвала), спрямовані на передавання позитивного ставлення мовця до співрозмовника. **Комплімент** належить до ритуальних мовленнєвих дій, ототожнюється з максимами симпатії та великодушності, спрямований на встановлення контакту, освідчення в коханні, підтримування добрих стосунків, вираження закоханості. Важливою ознакою компліменту виступає явна, експліцитна демонстрація інтенції мовця – бажання сказати про щось приємне співрозмовнику, відзначити вроду, красу тощо. Напр.: – Перед чарами такої дівчини, як ви, всі молодці поклони клали б, подібно як перед чудотворною іконою. – З ваших слів пізнаю, що і ви, пане Леонід, до підхлібства привикли... Де можна звичайну дівчину з чудотворною іконою рівняти? Се гріх великий против закона божого... – Закоханий молодець не може так легко позбутись тої особи, котру обожає... Він рад лише з нею розмовляти, в її чаруючі оченята заглядати... Всі його мрії і надії вона лиш оживляє і золотом оправляє... для него така істота чисте божество (3, с. 334-335). Якщо комплімент демонструє прихильність, захоплення, то у висловленнях похвали мовець дає оцінку якостей, знань та вмінь адресата. Порівн.: – Славно, панно Флоріко! Голосочок, як срібний дзвіночок, м'який, як оксамит! Так співає людина, коли душа повна щастя! Справді, співаєте-щебетете, як той соловій у калиновім гаю! (3, с. 337). – Голос симпатичний і гра майстерська! (3, с. 339).

У межах однієї глобальної інтенції можуть розвиватися локальні, проміжні, що впливають на зміну стратегій і тактик мовців. Так, на прикладі оповідання „Як Митро Лазаренко тоту взяв,

котру щиро покохав” можна говорити про різні інтенційні горизонти комунікантів: батько хоче одружити сина: – *Дозріла пшениця, і ти, хлопче, дозріваси, пора вже і тобі подружитися, бо все, що перезріє, марне пропадає* (3, с. 286), навіть вибрав для нього дівчину – Ірину; син не проти одруження, але з іншою, котру щиро кохає, проте: – *Ваша воля свята* (3, с. 286). Кожен зі спілкуювальників вибудовує свою лінію поведінки, утворюється, за словами Ф. Бацевича, комунікативно-стратегічний континуум дискурсів [1, с. 248], що сигналізує про різні прагнення та потреби мовців, що загалом не сприяє розвитку успішної комунікації. Шляхом різних маніпуляцій-тактик (не вмію поводитися з дівчатами, ігнорування Ірини під час розмови з нею, байдужість до її слів) син домігся того, що сама Ірина не захотіла з ним одружуватися. Батько, почувши зневажливі слова на адресу свого сина: – *А ви, пане Лазаренко, не клопочіть мені більше через других моєї здорової голови вашим недовареним свистуном. Про таких недолугих женихів я й чути не хочу, а не то, щоби я з ним мій молодий вік коротала! Такими женихами, як ваш син, хіба погнілі плоти підпирати!*, обирає тактику контрзвинувачення, що провокує загострення конфлікту, обмін образами, дискредитацію позитивних характеристик Ірини. Порівн.: – *Цур та пек! Щоби я від дівки такого сорому дізнав? (...) Не журися, гордовита, слизькоязика дівко, моїм сином, моїм, як кажеш, свистуном і дурелейсою ніхто плоти підпирати не буде, а тобі, гаптована панно, не один ще роги утре* (3, с. 290). Зрештою – син одружився з коханою дівчиною. Батько, зрозумівши вчинки свого сина: – *Мудра-гейлику, а з нею умів ти говорити?!*, був невдоволений вибором сина: – *Таку бідачину?!*, однак змірився: – *Але про мене, най буде... Воротнюкам на злість!* (3, с. 291).

Отже, стратегія мовця – це вектор втілення комунікативних інтенцій, план, що передбачає ефективне досягнення прогнозованої мети. Однак, як показує фактичний матеріал, план може змінюватися залежно від перебігу мовленнєвого процесу. Конфлікт, різна мотиваційно-потребова база комунікантів провокує комунікативні зрушення, викривлення основної стратегічної лінії. У прозових творах С. Воробкевича виразно протиставляються кооперативні та конфронтаційні стратегії мовців. У межах запропонованого поділу інтенцій на спонукальні, інформативні, емоційно-оцінні та інтерактивні розгортаються стратегічні лінії-тактики, що виформовують синтаксично організовані діалогічні континууми, мовленнєві жанри, систематизація та аналіз яких слугуватиме предметом наших наступних наукових студій.

Література

1. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики: [монографія] / Ф. С. Бацевич. — Львів : ПАІС, 2010. — 336 с.
2. Борисова И. Н. Дискурсивные стратегии в разговорном диалоге / И. Н. Борисова // Русская разговорная речь как явление городской культуры / под. ред. Т. В. Матвеевой. — Екатеринбург : АРГО, 1996. — С. 21-48.
3. Воробкевич С. І. Твори / [упоряд., підгот. текстів, вступ. ст. та приміт. М. Г. Івасюка] / С. І. Воробкевич. — Ужгород : Карпати, 1986. — 562 с.
4. Дейк Т. А. ван. Язык. Познание. Коммуникация / Т. А. ван Дейк; [пер. с англ. яз. под ред. В. И. Герасимова]. — М. : Прогресс, 1989. — 310 с.
5. Дяків Х. Мовленнєвий жанр „застереження” в аспекті міжкультурної комунікації / Христина Дяків // Мовленнєві жанри в міжкультурній комунікації : [монографія] / авт. кол. : Р. Помірко, Ф. Бацевич, А. Паславська та ін. — Львів : ПАІС, 2010. — 280 с.
6. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. — М. : Изд-во ЛКИ, 2008. — 288 с.
7. Никоненко П. Буковинський Жайвір. Сторінки життєпису Сидора Воробкевича / Петро Никоненко. — Чернівці – Ніжин : Видавець ПП Лисенко М. М., 2011. — 324 с.
8. Седов К. Ф. Типы языковых личностей и стратегии речевого поведения (о риторике бытового конфликта) / К. Ф. Седов // Вопросы стилистики. Язык и человек : Межвуз. сб. науч. тр. — Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1996. — Вып. 26. — С. 8-14.
9. Сковородников А. П. О необходимости разграничения понятий „риторический прием”, „стилистика”, „речевая тактика”, „речевой жанр” в практике терминологической лексикографии // Риторика ↔ Лингвистика: Сб. статей. — Смоленск : СГПУ, 2004. — Вып. 5. — С. 5-12.
10. Труфанова И. В. О разграничении понятий „речевой акт”, „речевой жанр”, „речевая стратегия”, „речевая тактика” / И. В. Труфанова // Филологические науки. — 2001. — № 3. — С. 56-65.
11. Формановская Н. И. Речевое общение: коммуникативно-прагматический подход / Н. И. Формановская. — М. : Русский язык, 2002. — 216 с.
12. Шляхов В. И. Речевая деятельность : Феномен сценарности в общении / В. И. Шляхов. — М. : КРАСАНД, 2010. — 200 с.